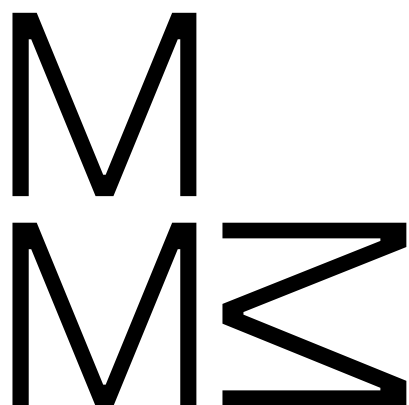

A Špilberki vár és erődítmény
megtekintésének látogatási útvonala

A Vár története

Muzeum města Brna

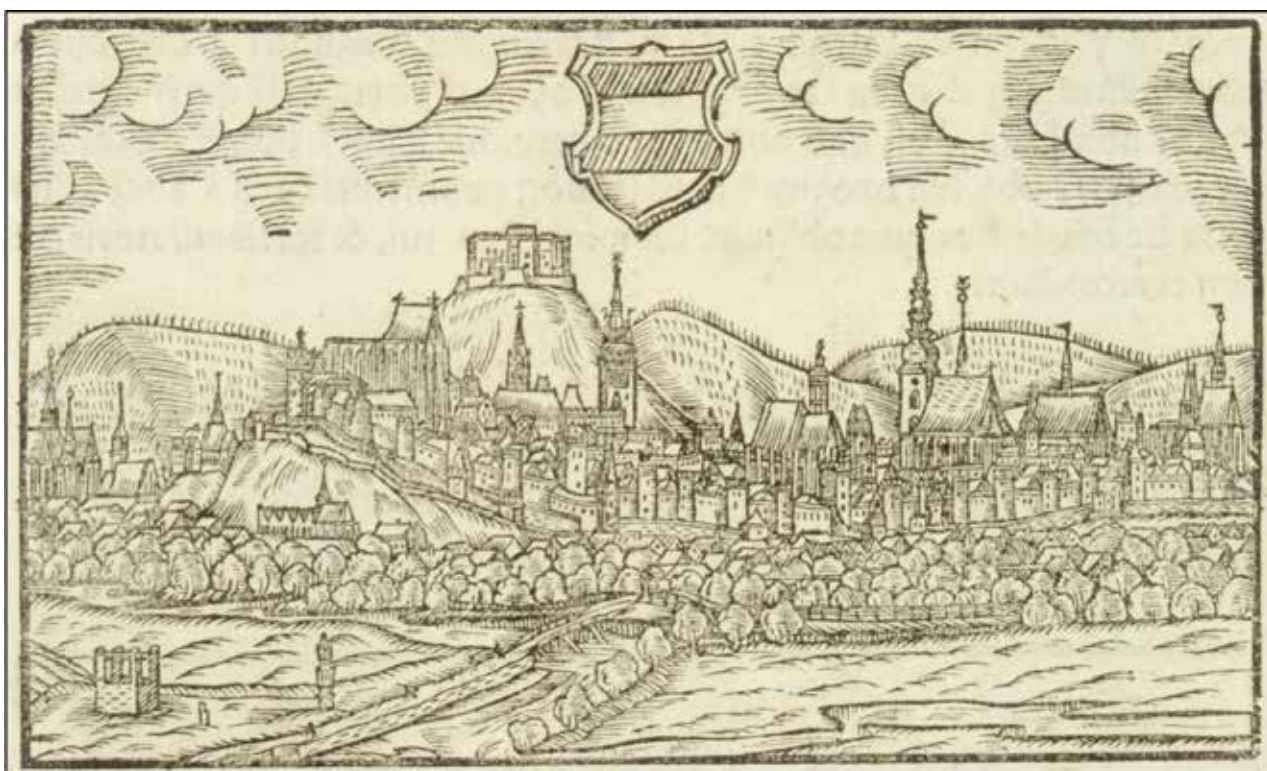
hrad Špilberk

Tisztelt Hölgyeim és Uraim,

Üdvözljük a Nemzeti Kulturális Emlékhelyen, a špilberki várban és erődben, a Brnói Városi Múzeum székhelyén.

Špilberk több mint hét évszázada Brno városának elválaszthatatlan nevezetessége, és egyben az uralkodói hatalom és az emberi szenvedés szimbóluma is. Ez idő alatt többször átépítették, és funkcióját is megváltoztatták. A várlátogatásunk során röviden megismerkedünk gazdag történelmével.

A látogatás során – akár most, akár későbbiekben – felmerült kérdésekre is nagyon szívesen válaszolok.

Brno városának és Špilberk várának legrégebbi ábrázolása. JAN WILLENBERG. Brno. Nézet délkeletről. 1593. Illusztráció a hloholei Bartolomej Paprocki cseh írónak A híres morva örgrófság tükre című könyvéből.

KIRÁLYI VÁR

A Brno legmagasabb dombján épült vár a kialakulóban lévő város számára stratégiai jelentőséggel bírt. Szilárd védelmi pontot képezett, mivel elejét vette annak, hogy az ellenség a dombot elfoglalja, és kihasználja a város elleni esetleges támadáshoz.

A vár első írásos említése 1277-ből származik, amikor a vár valószínűsíthető alapítója, II. Přemysl Ottokár cseh király és morva őrgróf a várkápolnát keresztelő Szent István tiszteletére szenteltette fel és a vár gazdaságának kezelését a Doubravnice-i Jindřich

ch prépostra bízta. Azt, hogy a kápolna a vár pontosan melyik részén állt, még nem sikerült felkutatni. Egy évvel később Špilberkben tartották a cseh rendi országgyűlést, amelyet ugyan nem II. Přemysl Ottokár vezetett, de nagyszabású keretek között zajlott. Egy 1279-ben keltezett dokumentumban a hegyet Špilberk-nek („Spilberch”) nevezték, amit később a várra is átvittek. Arról, hogy pontosabban hogyan is nézett ki a vár ebben az időben, a későbbiekben lesz majd szó.

PETR VAVREČKA, ALEŠ NAVRÁTIL. Špilberk a 14. században a morva őrgrófok székhelye volt. Nézet északkeletről. 2017.

A MORVA ŐRGRÓFSÁG SZÉKHELYE

A 14. században és a 15. század elején Špilberk vára a Luxemburg-házi morvaországi őrgrófok székhelyeként szolgált. A várat először is IV. Károly öccse, János Henrik vászaltotta székhelyéül, majd fia, **Luxemburgi (morvaországi) Józsa**, aki 1411-ben bekövetkezett haláláig lakott itt. Józsa az egyik legjelentősebb morva politikus volt, mivel pályafutása során a római királyi címet is elérte.

A luxemburgi őrgrófi ág 1411-es kihalása után a vár várnagy által igazgatott katonai erődítményként kezdett működni, amely

a huszita háborúkban is fontos szerepet töltött be, valamint a Pogyebrád György cseh király és Hunyadi Mátyás magyar király seregei között folyó harcok idején.

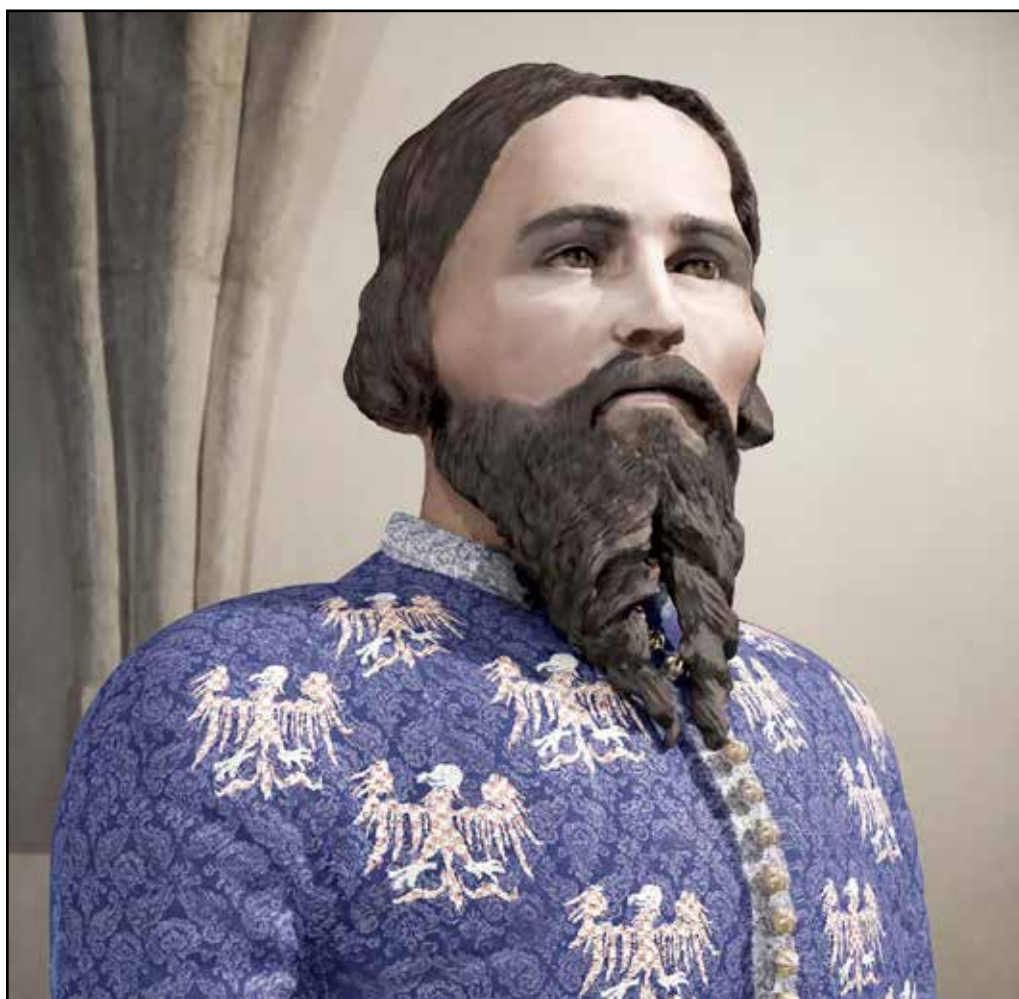
A következő években nemcsak a vár katonai jelentősége csökkent, hanem az uralkodóknak a fenntartása iránti érdeklődése is. Špilberk 1560-ban Brno városának tulajdonába került. A várat egy városi hivatalnok igazgatta, és csak egy kis katonai helyőrség tartózkodott benne. Rossz állapota miatt a vár 1578-ban leégett.

A „VÁRBÓL ERŐD” nevű múzeumi tárlat meglátogatásával még többet megtudhat Luxemburgi Józsa életéről és Špilberk legrégebbi történetéről.

A középkori vár – a hasáb alakú torony – részlegesen feltárt alapjai.

Luxemburgi Józsa képmásának számítógépes vizualizációja, amely a „Várból erőd” című tárlaton látható.

FÖLDERŐDÍTMÉNY

Špilberk vára kulcsfontosságú szerepet töltött be a harmincéves háborúban. Mivel a morva rendek közül többen is csatlakoztak a cseh rendi felkeléshez, annak leverése után néhányukat itt, a várban börtönözték be. II. Ferdinánd (1578 – 1637) a várat ennek következményeként 1621-ben elkobozta. 1645 nyarán **Jacob George Ogilvy** (1605 – 1661) várkapitány vezetésével Špilberk vára – törékeny állapota ellenére – ellenállt a többszörös svéd túlerő három hónapos ostromának, és ezzel jelentős mértékben hozzásegített ahhoz, hogy a háború fordulóponthoz érkezzen. A császár felismerte Špilberk stratégiai jelentőségét, ezért jelentős összegeket fektetett a vár újjáépítésébe. A következő száz évben Pierre Philippe Bechade de Rochepin hadmérnök irányításával fokozatosan hatalmas barokk erőddé építették át. A 18. század 40-es éveiben a vár két oldalárkába **kazamatákat** építettek, amelyek II. József császár (1780 – 1790) idején a Habsburg-monarchia egyik legzordabb tömlöceiként íródtak be a történelembe. A 18. század közepén Franz von Trenck osztrák ezredes Špilberkben töltötte életfogytiglani büntetését (nem a kazamatákban, hanem a hátsó árokban álló épületben tartották fogva), és végül itt is halt meg.

Bár a helyi börtönt elsősorban a sokéves és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt, köztörvényes bűnözők számára tervezték, az 1790-es évektől kezdve politikai foglyokat is elhelyeztek benne. 1795 őszén összesen 15 magyar jakobinus raboskodott itt, köztük Kazinczy Ferencsel.

Az erőd tényleges végét I. Bonaparte Napóleon császár (1769 – 1821) hadjárata, majd Brno 1809-es katonai megszállása jelentette. Napóleon ekkor utasítást adott katonáinak Špilberk stratégiai fontosságú részeinek lerombolására, amely több bástyát (pl. a délnyugati bástyát) érintett, továbbá betemettette a vár kútját és leromboltatta a nagy udvaron álló fegyvertárat is. Špilberket 1820-ban hivatalosan is megfosztották erődítményi státuszától.

HIERONYMUS BENNO BAYER, HANS JÖRG ZEISER. Brno svéd csapatok általi ostroma. 1645 – 1646. Metszet. Az eredeti példány a brnói Špilberk kiállításon látható.

George Jacob Ogilvy címere a špilberki kastély nagy udvarán.

Brno svéd csapatok általi ostromáról a **„BASTION - REFUSAL“** múzeumlátogatási útvonalon tudhat meg többet.

A špilberki börtönrendszerről a **„BÖRTÖN KAZAMATÁI“** várlátogatási útvonalon tudhat meg többet.

A NÉPEK BÖRTÖNE

Az egykori erődöt még ugyanebben az évben átadták a polgári közigazgatásnak, és több mint harminc éven át börtönként szolgált. Az első foglyok között (nevezhetjük őket politikaiaknak) voltak az 1820-as évek elején az úgynevezett olasz carbonari és az Ifjú Itália mozgalom tagjai. Talán a leghíresebb közülük **Silvio Pellico** költő volt, aki szabadulása után a Börtöneim című könyvében írta meg fogva tartásának emlékeit. A legnagyobb nemzeti csoportot (közel 200 fő) a lengyel forradalmárok alkották, akik az 1846-os osztrák uralom elleni krakkói felkelés résztvevői közül kerültek ide. Egyikük, Henryk Bogdański – Pellicóhoz hasonlóan – a Špilberk börtönével kapcsolatos tapasztalatait Egy lengyel forradalmár Špilberk börtönében című könyvében foglalta össze.

Mielőtt a polgári börtönt I. Ferenc József császár 1855-ben megszüntette volna, az egyik cellát az országszerte hírhedt rabló, Václav Babinský foglalta el.

Italský básník, uvězněný na Špilberku v Brně od 10. dubna 1822 do 1. srpna 1830.
Poeta italiano, incarcerato allo Spielberg in Brno dal 10 aprile 1822 fino al primo agosto 1830.

Silvio Pellico. Képeslap az 1920-as évekből.

Špilberk Silvio Pellico bebörtönzése idején. J. V. REIN. Špilberk látképe Františkovból. 1820 és 1850 között. (Morvaországi területi könyvtár).

A Špilberk börtönrendszeréről a Špilberk – „**A NEMZETEK BÖRTÖNE CÍMŰ**” kiállításon tudhat meg többet.

#hradspilberk
#vilatugendhat
#meninskabrana
#arnoldovavila

@Muzeum mesta Brna
@Spilberkzije
 @hrad.spilberk

TÖBB HADSEREG LAKTANYÁJA

A következő majdnem száz évben (1858 – 1960) Špilberk várát ismét a hadsereg foglalta el. Mintegy 500 katona befogadására alkalmas laktanyaépületként szolgált több hadsereg számára: az osztrák-magyar, a csehszlovák, a német, és a második világháború után ismét a csehszlovák hadsereg számára.

Špilberket 1862-ben Brno városának adták át azzal a szándékkal, hogy a lejtőin közparkot létesítenek.

Ennek az időszaknak a fontos eseményei közé tartozik a špilberki kazamaták és a kilátótorony megnyitása a nagyközönség számára 1880-ban. Ennek köszönhetően a kazamaták mára nemcsak a vár leglátog

gatottabb részévé váltak, hanem itt történnek a legrégebb folyamatos tárlatvezetések is Brno városában.

Az építményt az első világháború éveiben és különösen a második világháború elején ismét börtöncélokra használták. 1939 és 1941 között jelentősen átalakították a Wehrmacht (német fegyveres erők) számára. A németek Špilberk várát Barbarossa stílusú morva őrgrófi palotaként, illetve a német lovagok modoros rezidenciájaként láttatták, egyfajta mintaként a német katonák előtt. Ennek a korszaknak néhány eleme a mai napig látható a várban.

Špilberk az osztrák-magyar hadsereg laktanyájaként. JOSEF KUNZFELD. Špilberk. A vár keleti szárnyának nézete. 1907.

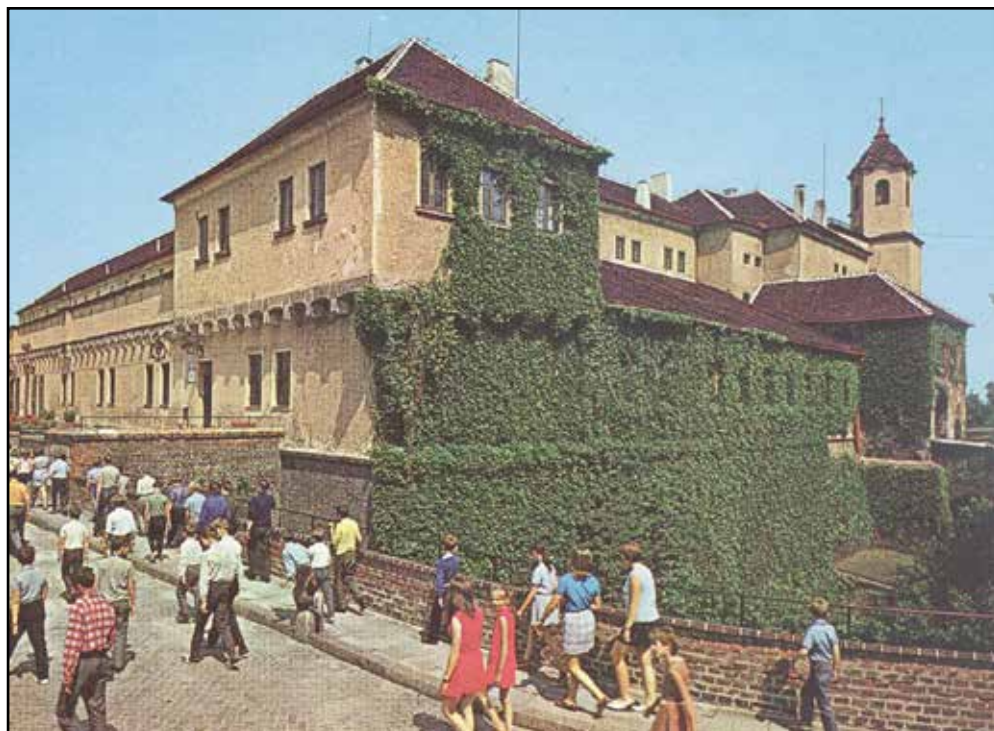

Špilberk a német Wehrmacht laktanyájaként. HERBERT ORTH (?). Špilberk. A vár keleti szárnyának nézete. 1941 körül.

BRNÓI VÁROSI MÚZEUM ÉS NEMZETI KULTURÁLIS MŰEMLÉK

Špilberk várát a második világháború után a csehszlovák hadsereg használta. A Brnói Városi Múzeum 1960-ban költözött a várba és 1962-ben rendezte be első kiállítását, ugyanabban az évben, amikor Špilberk vára nemzeti kulturális műemlékké vált. Az 1960-as évektől kezdve a špilberki vár további, főként múzeumi célú átalakításokon ment keresztül. Ez a második világhá-

borúból származó német módosítások nagy részének eltávolítását is jelentette. Az 1980-as évek óta Špilberkben általános rekonstrukció zajlik. Utolsó előtti része 2020-ban fejeződött be a keleti bástyában lévő egykori víztartályok helyreállításával és megnyitásával, ahol a Kő temploma című kiállítást helyezték el.

A špilberki vár 1960 óta a Brnói Városi Múzeum székhelye. Képeslap az 1920-as évekből.

1. HÍD

Most a vár a hídján állunk, amely a vár hatalmas barokk erőddé való átépítésekor készült, a 18. században. Megépítésére első sorban gyakorlati megfontolásokból került sor. A nehézfegyvereket ezen a hídon át szállították ki a nagy udvaron álló fegyvertárból a falakra és vissza.

Ebben az időben épült az Önök bal oldalán látható épület is **1**, amely az erődparancsnok lakása volt. A középkorban itt egy bejáratszűkítő fal állt. Ebből az időszakból fennmaradt egy kőből készült lőrés **2**.

A második világháború alatt a helyiségeket étkezdévé alakították át az itt állomásozó helyőrség altisztjei számára. Az étkezdét az 1960-as években Kamil Fusch építész vezetésével az Interhotel Brno szálloda éttermévé és borozójává építették át.

Az Önöktől jobbra álló épületrész **3** a 18. században épült, és a špilberki káplán lakott benne.

A híd az eredeti, fából készült felvonóhíd helyén épült. Erre utalnak a kapu felső részében található csigák. Ezeket a vár 1940-es években a Wehrmacht számára végzett átépítése során helyezték vissza, hogy hangsúlyozzák Špilberk középkori jellegét. Az ajtó fölött egy 18. század elejéről származó mészköemblémát **4** is elhelyeztek, amely Csehország és Morvaország Habsburg-uralom alatti egyesülését jelképezi. Ez egy osztrák császári kétfejű sas, amely a császári hatalom szimbólumait – jogart és kardot – tartja a karmaiban. Mellkasán Csehország (oroszlán) és Morvaország (sas) címerét viseli.

Osztrák császári sas a fő várkapu homlokzatán.

2. A VÁR FŐKAPUJA

Most átmegyünk a vár főkapuján. Az építmény középkori eredetű, amelyet a későbbiekben átépítettek. Jelenlegi formáját az 1940-es években kapta.

Balra a 13. századból származó úgynevezett SEDILE (falbemélyedés) ❶ látható, amely a vár legkorábbi történetének állít emlé-

ket. A bemélyedés a várórség pihenésére szolgálhatott. Az ülőkék krinoid mészkőből készültek, amely a középkor óta Brno jellegzetes építőanyaga. A mészkövet a Stránskai sziklás hegyen fejtették. A vár megtekintése során más helyeken is látni fogjuk ezt a fajta mészkövet.

3. KIS VÁRUDVAR

A kis várudvaron állunk. A középkori várnak egyetlen nagy udvara volt, és lenyűgöző, 93 x 53 méteres méretei voltak. Alaprajza téglalap alakú volt. A várba két oldalról lehetett bejutni. Keletről, azaz a város felől egy masszív, hasáb alakú, 14 x 13 méter méretű torony az úgynevezett donjon (lakótorony) ❶ védte, nyugaton pedig egy 15 méter átmérőjű hengeres torony (a falazat vastagsága akár a 3,5 métert is elérte), amely nem maradt fenn. A vár keleti része, amelyet

meglátogatunk, valószínűleg lakó- és reprezentatív funkciót töltött be, míg a nyugati résznek szolgálati- és gazdasági funkciója volt.

A mögöttem látható, úgynevezett középső szárnyat ❷ az 1830-as években építették. Építése a kazamata börtön megszüntetéséhez kapcsolódik. Ekkor döntöttek úgy, hogy a vár felső részén egy új szárnyat építenek, hogy növeljék a felső börtön befogadóképességét.

4. KELETI SZÁRNY

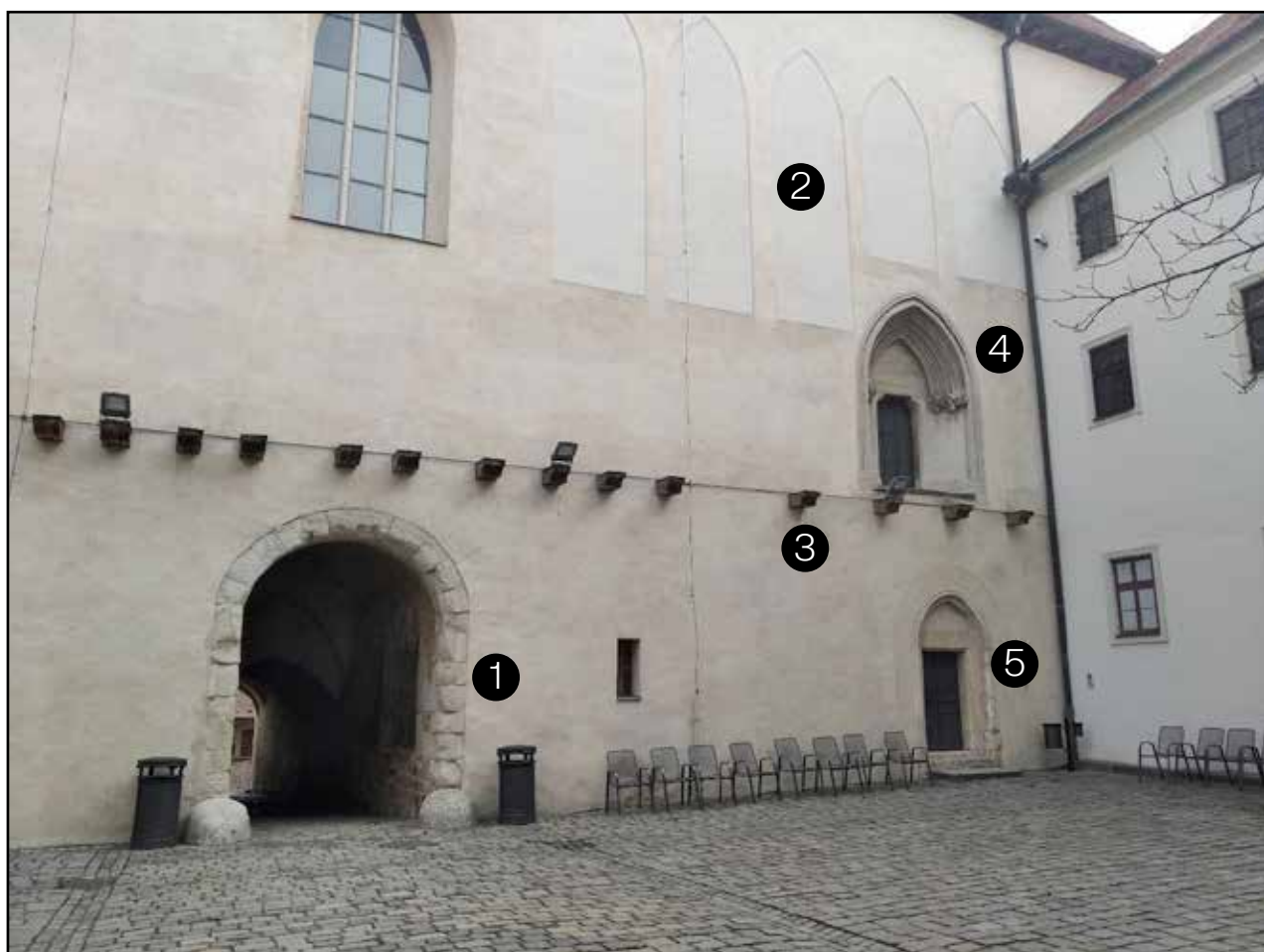
A Špilberk keleti szárnya a gótikus vár egyetlen nagyrészt megmaradt része. A többi szárnyban mára már csak a várat körbevevő fal maradt meg.

Különösen figyelemreméltó a várba vezető, eredeti gótikus átjáró **1**. A keleti szárny jelenlegi állapota az 1999 - 2000-es műemléki helyreállítás eredménye, amikor „visszaállították” a gótikus megjelenést.

A homlokzat befalazott ablakai **2** az eredeti ablakok helyét mutatják, a fagerendák pedig **3** az eredeti fa pavilon helyzetét

jelzik. A pavilonból egy csodálatos – szintén krinoid mészkőből készült – kapun **4** keresztül lehetett belépni a kastély fő reprezentációs területére. A kastély földszintjén található, részben feltárt portál **5** az úgynevezett gótikus terembe vezet, amelyet rövidesen meglátogatunk.

A terembe egy tört alakú portálon keresztül lehet belépni, amelynek déli része (jobbra) eredeti építmény. A portál többi része a közelmúltban épült hozzá. Jelenleg ezt a teret a Brnói Városi Múzeum rövid idejű kiállításaihoz használják.

5. GÓTIKUS TEREM

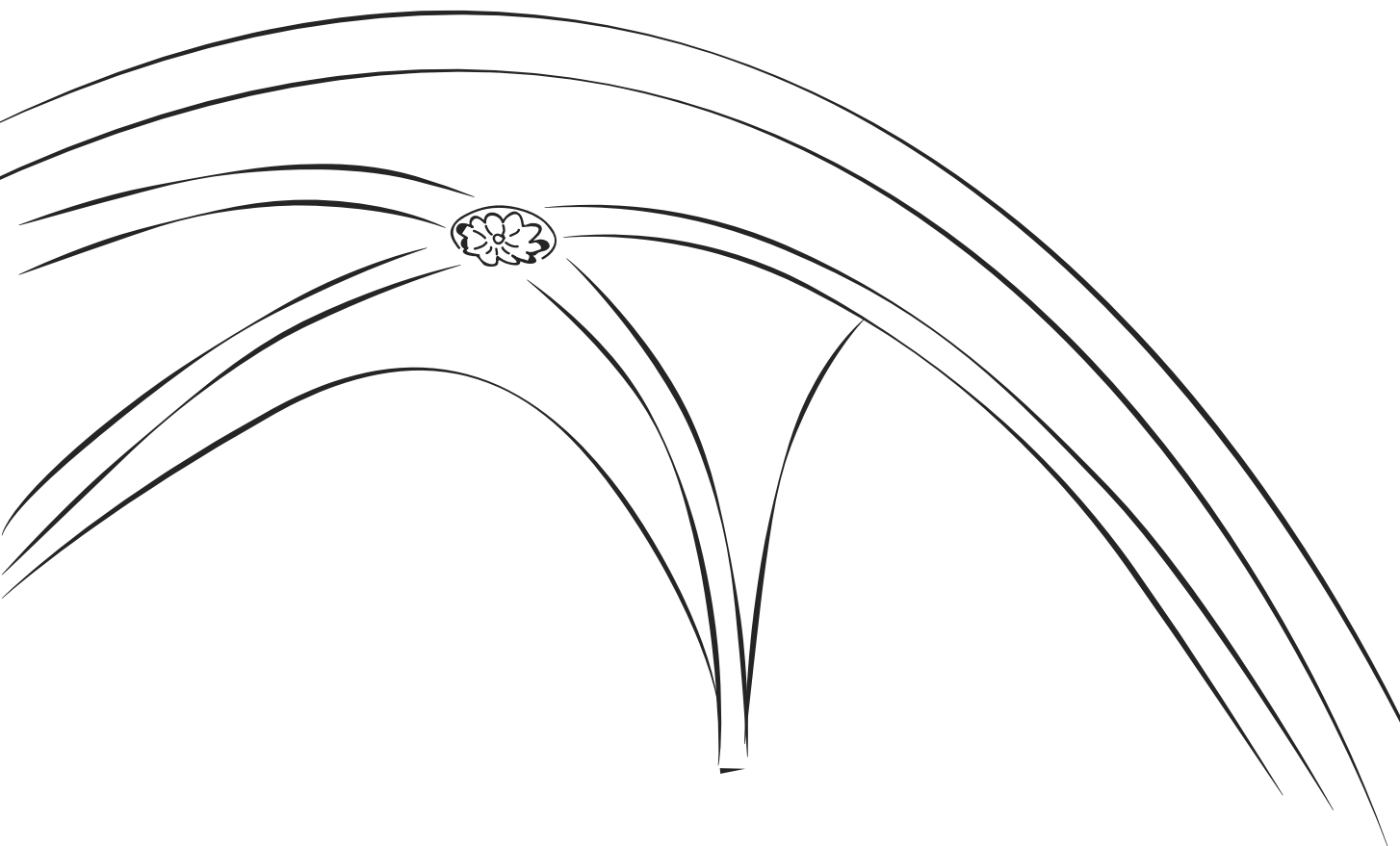
Az úgynevezett gótikus terem a kastély leg-régibb részei közé tartozik, és egyike azon kevés helyiségeknek, amelyek szinte eredeti formájukban maradtak fenn.

Az egész helyiség a vár építése során jött létre, valamikor a 13. század közepén.

A csarnokot kettős árkádsor osztja két részre, középső tartóoszloppal. A fő részen fölöttünk látható az eredeti keresztbordás boltozat **1**, amelyet, szőlő domborművekkel és tölgyfalevelekkel borított zárókövek **2** zárnak le. Előttünk pedig későbbi építésű falmélyedések vannak **3**, amelyek valószínűleg kőpadokként szolgáltak. Az eredeti ablakokra a teljes parapet és a mesterségesen megvilágított márványlapok emlékeztet-

nek. A padlón csempék másolatai vannak. A terembe most az eredeti gótikus portálon keresztül lehet belépni.

A helyiség eredeti használatáról gyakorlatilag semmit sem tudunk. Egy feltételezés szerint a kastély személyzete számára szolgáló kápolna lehetett. A barokk erődtmény idején (a 18. században, amikor Franz von Trenck ezredest tartották fogva Špilberkben) a helyiségeket a helyőrségnek szolgáló konyhává alakították át. A 19. században és a 20. század elején itt volt a helyőrség kantinja. 1928 és 1939 között a helyiséget a csehszlovák hadsereg használta, és itt rendezte be az úgynevezett Ellenállás Múzeumi tárlatát (Légiós Múzeum).

6. HASÁB ALAKÚ TORONY

A hasáb alakú torony az eredeti középkori Špilberk vár védelmi rendszerének fontos része volt. A 13×14 méteres, téglalap alakú építmény a vár keleti bejáratát védte, ugyanakkor erős falainak köszönhetően a várvédők utolsó menedékhelyeként is szolgálhatott. Eredetileg több emeletet építettek a toronyba, és a gyakorlatilag ablaktalan tér nagyon komornak tűnhetett. Špilberk lakosainak biztonsága azonban megkövetelte ezt a megoldást.

Az erőd barokk átépítése során keresték a megoldást a rendkívül vastag falú, sötét helyiségek praktikus felhasználására. Végül az a döntés született, hogy a špilberki lakosok katonáinak fegyelmezésére szolgáló börtöncellákat alakítsanak ki benne. Ezek a helyiségek ugyanezt a célt szolgálták 1939-1940-ben, amikor a Wehrmacht és a Gestapo tagjai megszállták Špilberket. Az egykori hasáb alakú torony cellái magánzárkaként szolgáltak azon fogvatartottak számára, akiket a többiektől elkülönítettek.

A vár keleti szárnyának 1999-2000-es

rekonstrukciója során az építők úgy döntöttek, hogy részben helyreállítják a védőtorony eredeti funkcióját. Az egyes emeletek barokk padlózatát eltávolították, hogy kiemeljék az épület monumentális, nyitott terét. Egy érdekes modern elemet alkalmaztak a hiányos középkori falazat pótlására, nevezetesen a parabolaív alakú téglasávok kialakítására, ¹ ikonikusan utalva a brnói kiállítási központ csarnokának építészeti megoldására.

A hasáb alakú torony belseje ma egy jól őrzött „ékszerdoboz” benyomását kelti, ezért értékes gyűjtemények múzeumi bemutatására használják.

A padlón a Cseh Királyság térképe látható II. Přemysl Ottokár idejében, valamint más területek térképe. ² Elöl az uralkodó személyes jelvényei láthatók. Az egyes országok országszimbólumokkal vannak jelölve: Krajna, Karintia, Stájerország, Ausztria, Morvaország és Csehország.

Három térkép üres. Cheb vidéke, Vindická Marka és Pordenone városa. A heraldikusok szerint ugyanis ezekről a területekről II. Přemysl Ottokár idejéből nem ismertek színes címerek. A térkép a korabeli szokásoknak megfelelően dél, azaz Róma felé tájolt. A térképek „észak fent” tájolása Európában csak az iránytű elterjedésével jelent meg a 14. században.

II. Přemysl Ottokár uralkodása szimbólumainak művészi ábrázolása, amelyet az uralkodó úgynevezett címeres ékszerei ihlettek.

Krajna

Karintia

Stájerország

Ausztria

Morvaország

Csehország

A múzeum egyik érdekes gyűjteménye a hasáb alakú torony falán látható. Morva sas a 18. század első feléből. Hársfából faragták, és érdekes konstrukciós megoldással készült, amelynél a sas testét a fa részek összeillesztésével nyerték el. A szárnyakat a karok tövéénél ékek és csavarok rendszere köti össze.

A színek összetételének módja alapján feltételezhető, hogy Brno egyik fontos épületéből származnak.

A műtárgyat Jindřich Jurča, a Brnói Városi Múzeum restaurátora újíttotta fel 2008-ban.

A morva sas

7. AZ ÁTJÁRÓ FELETTI HELYISÉG

A vár keleti kapuja feletti felépítmény eredeti funkcióját sem az írott forrásokból, sem az építéstörténeti kutatás során nem sikerült megállapítani. A teret nagy valószínűséggel több szintre osztották. Az egyik feltételezés azonban a csarnok ma nyitott, vízszintes felosztás nélküli használatát veszi figyelembe. Az elmélet szerint a középkori vár egyik építési fázisában itt egy várkápolna állt. Ezt támasztja alá a helyiség hosszanti tájolása is, a lehetséges oltár kelet felé néző helyzetével, ami a keresztény szentélyek építésének egyik alapfeltétele volt. A középkori várak környezetében azonban, amelyek gyakran exponált helyen álltak, építőiknek sokszor

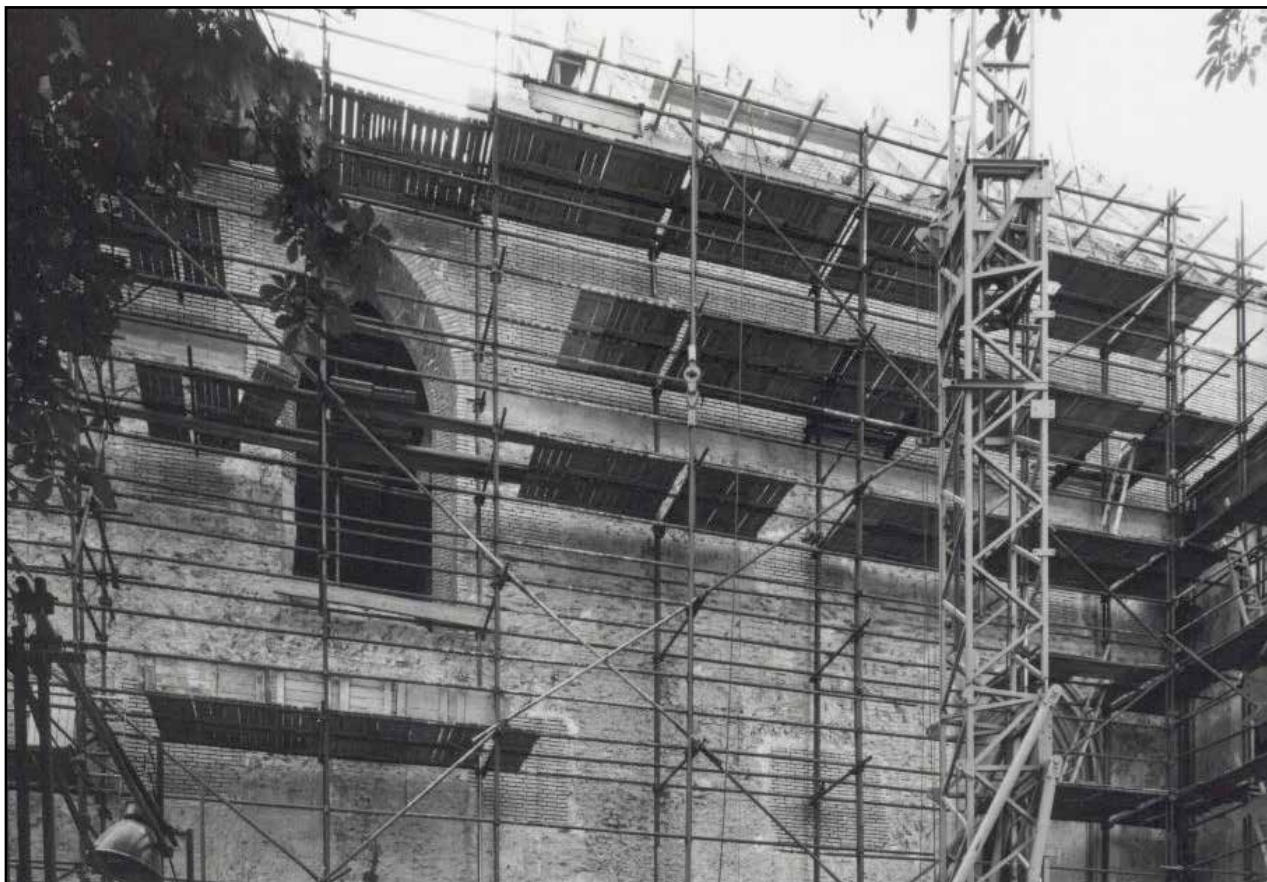
nem volt lehetőségük a kápolna helyes tájolására, ezért az egyházak megengedték, hogy az előírt sémától eltérjenek. A hasáb alakú torony közvetlen szomszédságában lévő szakrális hely feltételezését így sem megerősíteni, sem cáfolni nem lehet.

Egy kápolnát a Špilberk várára vonatkozó legrégibb fennmaradt, 1277. szeptember 4-én keltezett oklevél is említ, amelyet II. Přemysl Ottokár állított ki. Az oklevél Prágában keltezett, és a következőket írják benne:

„... hogy a brnói kápolnánk, amelyet az áldott Keresztelő János tiszteletére építettünk és szenteltettünk fel...”

A rekonstrukció során a befalazott boltozat feltöltésében egy feszítőt **1** találtak. Eredetileg a mennyezeti teret keresztboltozat

zárhatta le, hasonlóan az általunk meglátogatott gótikus teremhez.

A kastély keleti szárnyának nézete a kis udvarról az átépítés során. Az 1990-es évek második feléből származó fotó.

8. A KIRÁLYI KÁPOLNA

Az ún. „királyi kápolna” a keleti szárny kulcsfontosságú része. Eredetileg két különböző méretű keresztboltozatú födémrel volt befedve, és magas ablakok világították meg, amelyek jellegzetes tört ívűek voltak. A kis udvarról látható a terem rendkívül díszes bejárati kapuja, amely az udvarról, a falazat kerületén kijelölt fapavilonon keresztül volt megközelíthető. Az egész terület egykori lehetséges felhasználására két feltételezés létezik. Vagy ez volt a fő gyűlésterem, ahol a mindenkori uralkodó vagy képviselője audienciát tartott, vagy valójában ez volt a vár Keresztelő Szent Jánosról elnevezett fő kápolnája.

A vár 1997-2000 közötti rekonstrukciója során úgy döntöttek, hogy feltárják a középkori falazat fennmaradt részeit, és a hiányzó szerkezeti elemeket a kápolna formájában kiegészítik. A terem déli részébe kórust **1** építettek, amely a falazat vastagságában ülőhelyekkel ellátott korai gótikus ablakot takar **2**. A terem hosszabbik falain lévő, sediliákkal (ülőhelyekkel) **3** ellátott falmélyedéseket is rekonstruálták. A boltozatot nem fejezték be, így a belső tér függőlegesen a mennyezeti **4** gerendáig ér, amivel fokozza a vár ezen helyisége monumentalitásának az érzését.

Bár a terem eredeti formáját és funkcióját nem ismerjük pontosan, valószínű, hogy ez a helyiség a középkori vár fényűző részéhez tartozott, és a tulajdonosok reprezentációs célokra használták. Kétségtelen, hogy cseh királyok és morva őrgrófok is megfordultak benne – mint pl. Jan Jindřich és fia, Luxemburgi Józsa, II. Přemysl Ottokár király, illetve

IV. Károly is első feleségével, Valois-i Blánkával, akit barátságtalan anyósa Brnóba száműzött. Azt, hogy Špilberknek ezt a részét imádkozásra vagy látogatók fogadására használták, ma már nem lehet eldönteni, de a keleti szárny gótikus építészetének fennmaradt maradványaiból a mai napig sugárzik a királyi pompa.

A királyi kápolna a Wehrmacht részére történt 1939 - 1941-es átépítése után.

SZÍNES ÜVEGABLAKOK A VÁR KELETI SZÁRNYÁBAN

A špilberki vár legrégebbi részének, a keleti szárnyának a felújítása 2003-ban fejeződött be a **Stanislav Libenský** és **Jaroslava Brychtová** által tervezett, új ólomüveg-ablakok beépítésével.

Ez nem egy hagyományos többszínű ólom-üveg-ablak, ahol az egyes üvegablakok fémmel vannak elválasztva, hanem minden egyes ablak egy színnel készült. Az ólmozott üvegtömeget speciális oxidokkal színezték, hogy megfeleljen a történelmi helyszín je-

lentőségének. Az üveget ezután köszörülték, csiszolták és a pontos méretre igazították. Hasonló művet az országban csak a Szent Vitus székesegyház Szent Vencel kápolnájában, és a Horšovský Týn-i gótikus kápolnában láthatunk. A neves üvegművésznek, Stanislav Libenskinnek ez volt az utolsó munkája, amelynek bemutatását sajnos már nem érthette meg. A munkát felesége, Jaroslava Brychtová fejezte be.

9. RENESZÁNSZ SZALON

A helyiséget a kastély keleti szárnyának 1994-2000 között végzett felújítása során alakították ki. A „reneszánsz szalon” elnevezést a jó állapotban fennmaradt reneszánsz ablakról kapta, amely egyébként az egyetlen épségben fennmaradt ilyen ablak a kastélyban. Az ablakot kívülről tekintjük meg. Eredeti elemek az ablakfülke bélése és

a feliratok ❶ az ablaktáblán ❷. A helyiség minden más része, beleértve a fából készült mennyezetet ❸ és az ablakok fa- és üveg-részeit ❹ a reneszánsz stílus szellemében készült új szerkezetek.

A teremben a Brnói Városi Múzeum gyűjteményéből származó történelmi és historizáló berendezési tárgyakat helyeztek el.

KÉPEK A RENESZÁNSZ SZALONBAN

Jobb oldali fal

- I. József és VI. Károly császárok képmása

A képeket **Simone Gionima (1655 - 1731)** olasz festőművész festette.

I. József és VI. Károly császár képmását Gionima a Brnói Városi Tanács felkérésére festette, és a brnói városháza üléstermét volt hivatott díszíteni.

I. József (1678 – 1711)

császár hat évig uralkodott, 1705 és 1711 között. Uralkodása alatt javában zajlott a spanyol örökösödési háború, amelyet a Habsburgok spanyol ágának 1700-ban bekövetkezett kihalása után a spanyol trónutódlással kapcsolatos vita okozott. Az I. Józsefet ábrázoló festmény 1709-ben készült el, 1711. április elején pedig a képereten lévő császári koronáról váratlanul leesett a császári alma. A brnói lakosság szerencsétlen jóslatként jegyezte fel ezt az eseményt, ugyanis 1711. április 17-én a császár Bécsben himlőben meghalt.

VI. Károly (1685-1740)

I. József öccse volt, akit annak halála után római-német császárként követett a trónon. Ugyanúgy Csehország és Magyarország királya, Morvaország örgrófja stb. **is volt. VI. Károly uralkodása idején a špilberki várkutat 112 méter mélyre mélyítették ki**, ami cseh földön az egyik legmélyebb kútnak számított. A kút elkészülte után befejeződött Špilberk masszív barokk erődé (citadellává) való átépítése, amelyet bástyák, falak és előőrsök egész rendszere védett.

I. József

VI. Károly

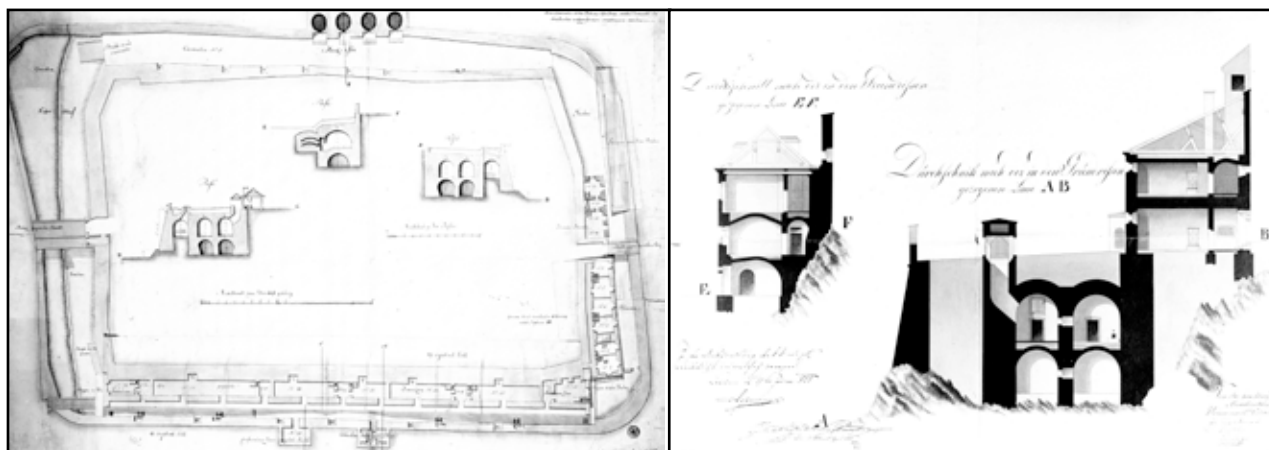
Bal oldali fal

- Mária Terézia és II. József képmása

Ismeretlen szerző műve.

Az északi kazamaták bejárata.

Maria Theresa (1717 - 1780)

lotaringiai Ferenc István herceg felesége, az egyetlen olyan uralkodónő, akit 1745-ben római császárrá koronáztak (ennek köszönhetően Mária Teréziát császárnőként emlegetik). Mária Terézia uralkodásának kezdetén Špilberk és Brno száz év elteltével ismét valódi háborús veszéllyel nézett szembe. A poroszok ebben az időben elfoglalták Olomouc városát, és Brno, illetve Špilberk vára ellen indultak, de a jól megerősített város és erődítmény ellen szerencsére mégsem kíséreltek meg közvetlen támadást, és 1742 áprilisában elvonultak a vár alól. Lotaringiai Károly főherceg eljött Špilberkbe, és a vár megsemmisítése után úgy döntött, hogy belsejében **kazamatákat** építtet menedékként a helyőrség számára, és a hadianyag-ellátás biztosítására. Mária Terézia jóváhagyta ezt a döntést. Rendkívüli esemény volt Mária Terézia császárnő és lotaringiai Ferenc István császár látogatása, amelyre 1748-ban került sor Brnóban. A császári pár, amely a káposztapiaci Dietrichstein-palotában szállt meg, részt vett a látványos Jézus teste körmeneten, és a császár és testvére, Lotaringiai Károly Špilberkbe is ellátogatott, ahol megtekintették a vár új megerősítéseit. Mária Terézia 1767-ben az akkoriban gyakran előforduló himlőben betegedett meg, olyannyira, hogy még az utolsó kenet szentségét is felvette. Meggyógyulásának öröme júliusban Špilberk falain nagy tűzijátékot rendeztek.

II. József (1741 - 1790)

anyja, Mária Terézia halála után a Habsburg-monarchia uralkodójává vált. A reformjairól ismert uralkodó új rendeleteket hozott többek között az igazságszolgáltatásban és a börtönrendszerben, ami Špilberket is jelentősen érintette. Az uralkodó többször is meglátogatta a várat.

A špilberki börtönt polgári közigazgatás alá helyezte, és a lakatnyát, amelyre a hadseregnek már nem volt szüksége, börtöncélokra építette át. 1784. szeptember 3-án személyesen ellenőrizte a Špilberki kazamaták alsó szintjét, és elrendelte, hogy az életfogytiglani foglyok számára ott fából készült tömlőcöket építsenek. Ez tehát éppen az ellenkezője volt annak a későbbi kitalált legendának, amely szerint itt raboskodott, majd e szörnyű élmény hatására bezáratta a zord špilbergi börtönt.

Maria Theresa

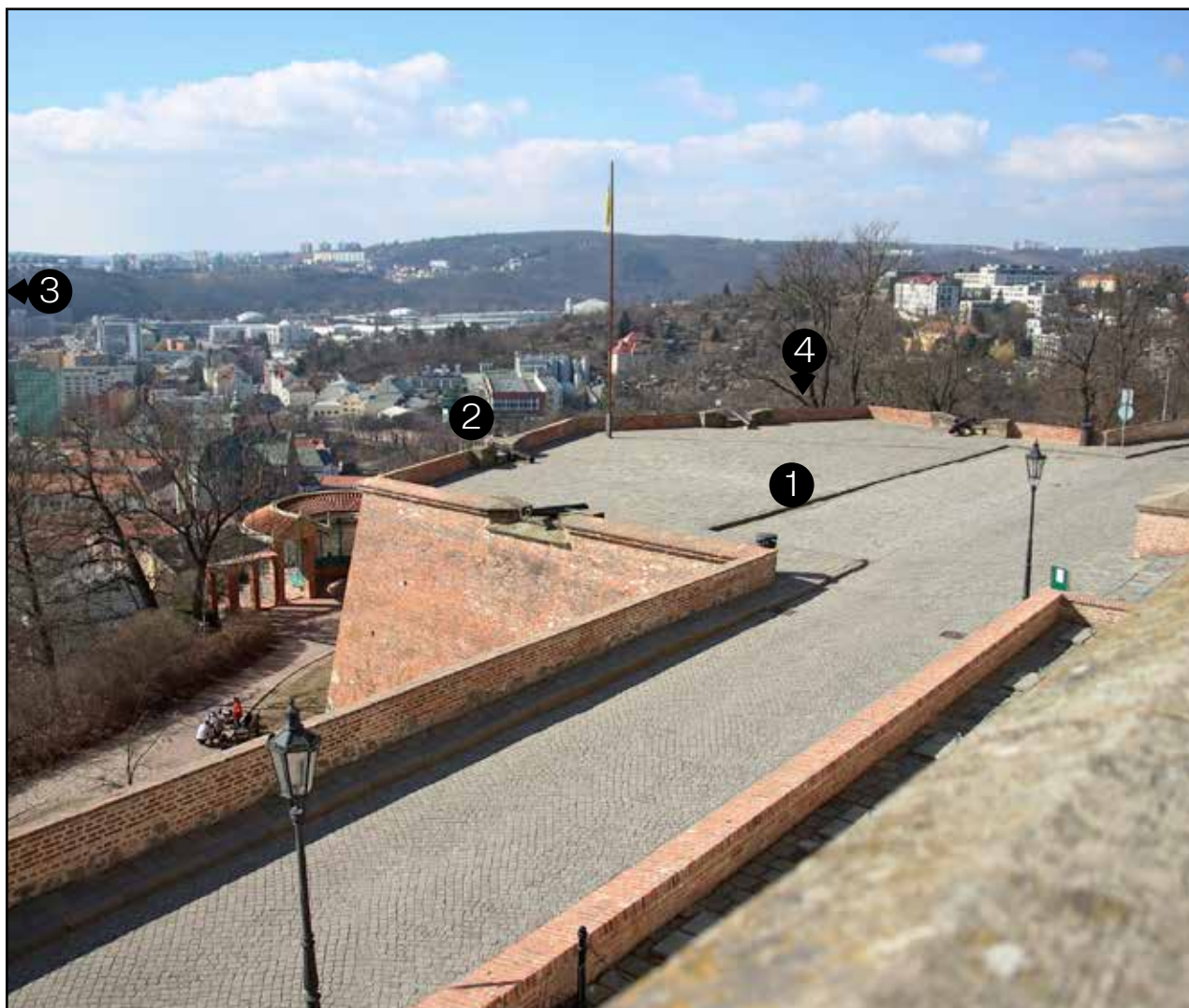

II. József

10. DÉLI TERASZ

Éppen most léptünk be az úgynevezett déli teraszra. A 18. század közepén épült egykori kaszárnyaépületek tetején állunk, amelyek nagyjából a kazamaták építésével egyidőben készültek el. A középkori vár idején itt nem volt épület, csak az úgynevezett bejáratszűkítés és a bejáratszűkítő fal. Előttünk az úgynevezett ágyúbástya ❶, alatta pedig Brno óvárosa és a Szűz Mária mennybemenetele bazilika ❷ látható. A horizont alatt

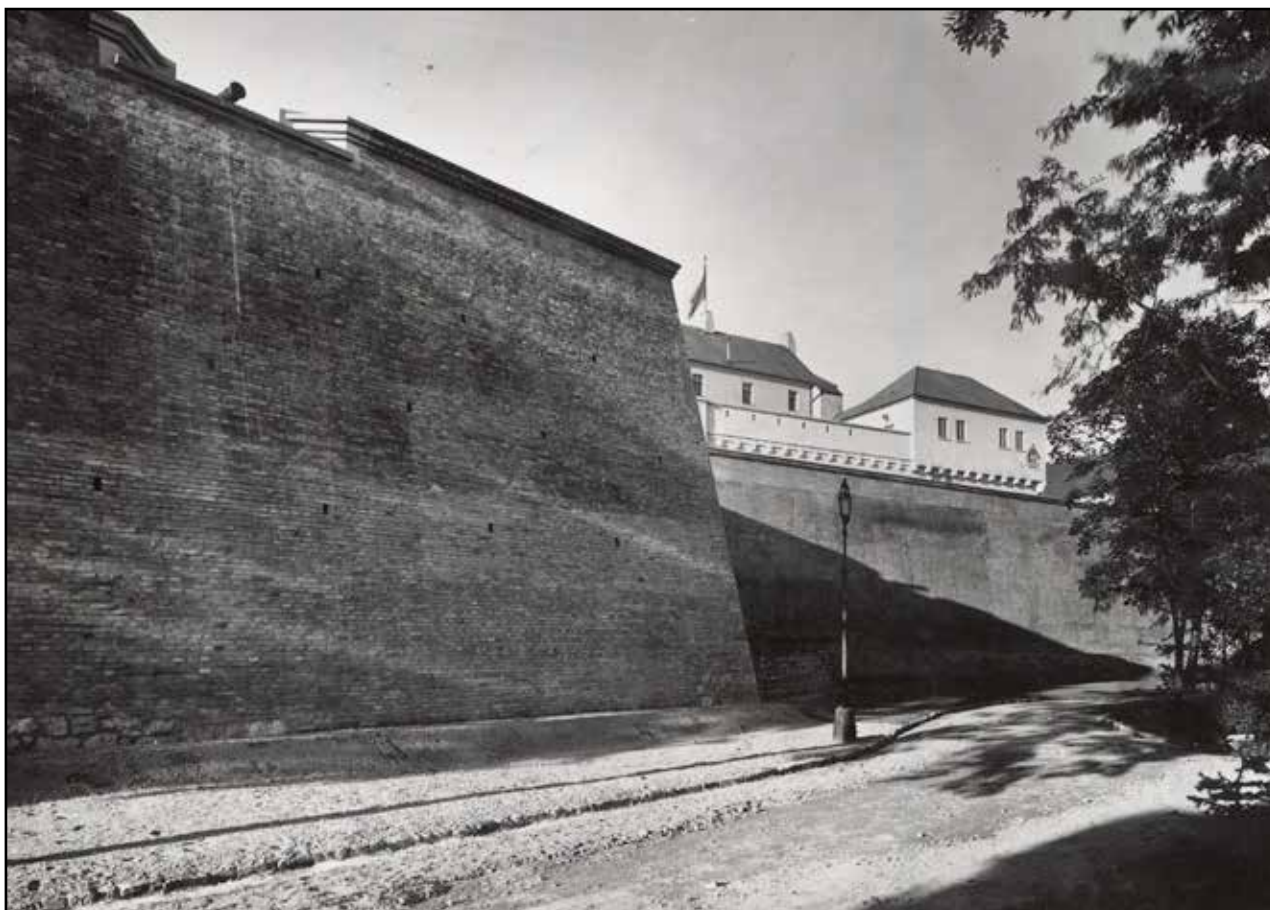
balra látható az egykori AZ Tower (ma N Tower) ❸, Csehország legmagasabb épülete. A mai úgynevezett ágyúbástya a második világháború idején épült, amikor a várat a Wehrmacht laktanyái számára úgy alakították át, hogy az egykori barokk erődítményhez hasonlítson. Az eredeti 17. századi bástyát a francia hadsereg 1809-ben felrobantotta.

A bástyához
kapcsolódik
a harmincéves
háborúból
származó,
úgynevezett
Ördögbástya
legenda:

„Annak ellenére, hogy Torstenson tábornok azzal számolt, hogy Brnót három napon belül elfoglalja, a valóság egészen más-képp alakult. A brnóiak három hónapnyi ostrom után sem adták fel a küzdelmet. Az ostrom utolsó szakaszában annyira ingerült és dühös volt, hogy eképpen kezdett szitkozódni: »Az ördög vigye már el ezt az átkozott Brnót!«. Abban a pillanatban megjelent előtte az ördög és azt mondta: »Ahogy óhajtja, tábornok úr, szívesen a szolgálatába állok! De valamit én is kérek cserébe! A saját vérével kell megerősítenie nekem, hogy a győzelme után az összes várvédő lelke az enyém lesz.« Torstenson egy pillanatra sem gondolkodott, megszúrta az ujját, és a kicsorduló vérral aláírta a szerződést az ördöggel. Az ördög csak egyet kuncogott, és máris felült a legközelebbi ágyúgolyóra. Parancsot adott a katonáknak: »Lőjete ki az ágyúgolyóval együtt Špilberk várára!«. A terve az volt, hogy kecskeszarvával és pokoli képességeivel ledönti az erős várfalakat, lehetővé téve ezzel a svédek számára az erőd megrohamozását és a bejutást az erődbe. Nem számolt azonban azzal, hogy a brnói jámbor hívő polgárok Špilberk erődítményeit megszenteltették. Abban a pillanatban, amikor az ágyúgolyó óriási sebességgel közeledett a fal felé, az egész erőd felett áthatolhatatlan védőfal alakult ki. Az ördög ordítózni kezdett, és minden erejével próbált leugrani az ágyúgolyóról, de a sebesség akkora volt, hogy ez nem sikerült neki, és a falnak csapódott. Ezt követően kővé vált, így örökre a falban maradt...»

Ennek a legendának állít emléket máig is a bástya bal oldalán, a falkorona alatt befalazott „Ördögfej” ④ kő. Most az úgynevezett Fecskefészket látogatjuk meg.

11. KELETI TERASZ

A keleti teraszon állunk, a 18. század közepén épült külső keleti szárny tetején. Abban az időben itt volt az erődparancsnok lakása. A középkori vár idején itt nem volt épület, csak az úgynevezett bejáratszűkítés és a bejáratszűkítő fal.

Mögöttünk egy reneszánsz ablak szabadon hagyott nyílása néz az úgynevezett reneszánsz szalonba, amelyet a látogatásunk során megtekintettünk.

Alattunk az úgynevezett első (keleti) lövészárk **1** látható, oldalukon a kazamatákkal.

Az előttünk álló épület **2** ma adminisztratív célokat szolgál. Itt találhatóak a Brnói

Városi Múzeum irodái és székhelye, amely 1960 óta a Špilberkben található. Az épület 1847 és 1849 között épült (vagyis abban az időben, amikor a hírhedt cseh rabló, Václav Babinský Špilberkben töltötte büntetését) a helyi börtön adminisztrációja számára. Az első Csehszlovák Köztársaság idején (1918 és 1938 között), amikor a vár a csehszlovák hadsereg laktanyájaként szolgált, valószínűleg katonai ügyészség, dandár- és hadosztálybíróság működött benne. A második világháború alatt az épületet a német hadsereg számára felújították – konyhaként és étkezdaként használták a legénység számára.

A kapu helyén ③ a szintén a második világháború alatt épült közigazgatási épület bal oldalán állt az úgynevezett Waldorf-kápolna, amelyet 1740 és 1750 között építtetett a tartományi kormányzó, Waldorfi Franz Augustin. A kaputól balra található a ma a várórség által használt épületek ④. Eredetileg itt egy 1820-ban, Jan Konrad Gernrath építési igazgató tervei szerint épült őrház volt, amelyet 1847 és 1850 között átépítették (ekkor a fal végéig bővítették).

Waldorf-kápolna

12. FECESKEFÉSZEK

Ennek az épületnek az építése abból az időszakból származik, amikor a német hadsereg laktanyává alakította át Špilberket. 1939 augusztusában a Cseh- és Morvaországi Katonai Parancsnokság Brnói Katonai Építési Hivatalának munkatársai kapták a feladatot a tervek elkészítésére és az építési munkálatok kivitelezésére. Az iroda vezetőjének és a kormány építési tanácsa főépítészének, Neubert Holoch és Erwin Franz Alexander Komma építészek álltak rendelkezésére. Mivel történelmi épület átépítéséről volt szó, a Brnói Műemlékvédelmi Intézet vezetőjét és a Német Műszaki Egyetem Építés- és Művészettörténeti Intézetének vezetőjét, Karl Friedrich Kühn professzort is meghívták a tervezéshez.

Az ún. Fecskefészek (németül Schwalbennest) 1940 és 1941 között épült a vár délkeleti sarkán, és társalgóként szolgált a Wehrmacht tisztjei számára. A helyiségek építőművészeti kialakítása és berendezése ennek megfelelő volt.

Az első szobában egy cserépkályhát ¹ láthatunk, rajta morva városok motívumai-
val. Ezeket a máig is működő Angermayer vállalat gyártotta az ausztriai Eberschwangban. A jobb oldali ajtó mögött egy (szintén a második világháborúból származó) gránit csigalépcső vezet a földszintre, ahol az altiszti étkezdé volt.

HERBERT ORTH (?). Špilberk. Fecskefészek. Az AN-GERMAYER cég által épített cserépkályha Savoyai Jenő francia herceg lovasszobrával. 1941 körül.

A másik helyiségben, amelynek festett mennyezetét fagerendák tartják és padlója eredetileg négyzet alakú parkettával volt borítva, egy csempekályha dominál, ² amelynek festett csempéi ugyanattól a gyártótól származnak, mint az előző helyiségben lévő cserépkályha csempéi. A kályha felső kiszögellésén Savoyai Jenő kis majolika szobra állt ³ (ezért a szobát néha Jenő herceg szalonjának is nevezik, németül Prinz - Eugen - Raum), amely azonban elpusztult. A II. világháború után az ún. Fecskefészek az alattunk található borozó és étterem részévé vált, majd az 1960-as években az Interhotel Brno nemzeti vállalat céljaira alakították át Kamil Fusch építész vezetésével.

Muzeum
města Brna

Facebook → @Muzeum.mesta.Brna @Spilberkzije
Instagram → @hrad.spilberk

#hradspilberk #vilatugendhat
#meninskabrana #arnoldovavila

spilberk.cz

